

Svein Blom

7. Holdninger til innvandrere og innvandring

- Ni av ti mener at innvandrere bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn, og sju av ti bedømmer innvandreres arbeids- og kulturinnsats som nyttig og berikende.
- Ni av ti har ikke noe imot å ha kontakt med innvandrere som naboer eller hjemmehjelpere, men en av tre ville mislike å få en innvandrer giftet inn i familien.
- Fire av ti nærer også en mistanke om at innvandrere misbruker landets velferdsordninger og mener innvandrere utgjør en kilde til utrygghet.
- Vel fem av ti synes innvandrere bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig.
- En av ti ønsker en liberalisering av asylsøkeres adgang til opphold i landet, mens fire av ti synes adgangen bør gjøres vanskeligere.
- I forhold til holdningen i andre europeiske land (EU-land før siste utvidelse) ligger opinionen i Norge på de fleste områder på den liberale eller tolerante siden av gjennomsnittet.
- Oppfatningen at innvandring bidrar til å øke kriminaliteten i samfunnet, er imidlertid mer utbredt i Norge enn i mange andre europeiske land.
- Befolkningen i Norge er også mer negativ til tverrkulturelle ekteskap enn befolkningen i mange andre land i Europa.
- Gjentatte målinger utover på 1990-tallet tyder på at velviljen overfor innvandrere og innvandring ble gradvis noe større i løpet av tiåret.
- Etter tusenårsskiftet har befolkningens holdning til å motta nye flyktninger vært mindre velvillig enn på slutten av 1990-tallet. Med reduserte asylsøkertall fra 2003 har velviljen tatt seg noe opp igjen.
- Endringer i holdningen til innvandrere og innvandring over tid er trolig påvirket av økonomiske konjunkturer, hvor mange flyktninger som søker asyl i landet, i hvilken grad myndighetenes flyktning- og innvandringspolitikk framstår som human og rettferdig og hvilket omdømme innvandrerne selv legger grunnlag for gjennom egne handlinger (spesielt på kriminalitetsområdet).
- Innad i befolkningen varierer holdningen til innvandrere og innvandring etter demografiske og sosiale faktorer som utdanning, alder, bostedsstrøk (tett/spredt), landsdel, grad av kontakt med innvandrere, politisk holdning og til dels også kjønn.

Statistisk sentralbyrå har i en årrekke kartlagt den norske befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring gjennom årlige spørsmål i intervjuundersøkelser, på oppdrag fra daværende Kommunal- og regionaldepartementet, nåværende Arbeids- og inkluderingsdepartementet. De første intervjuene fant sted i 1993 og ble fortsatt ubrutt til år 2000. Etter en delvis utskifting av spørsmålene ble kartleggingen gjenopptatt i 2002.

Norske og europeiske holdninger på 2000-tallet

Positive til innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag ...

Det er bred enighet om nytten av innvandrernes arbeidsinnsats. I 2005 var sju av ti i befolkningen helt eller ganske enige i at «Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv». To av ti var uenige i påstanden, og omtrent en av ti var usikker. Dette var en økning fra to av tre enige i årene 2002-2004 (tabell 7.1). En tilsvarende andel i 2005 (sju av ti) mente videre at «Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge».

Data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2002/2003 for 21 europeiske land (se forklaring) viser også at Norge ligger relativt høyt på skalaen når det gjelder å oppfatte innvandreres innsats som nyttig for norsk arbeidsliv. Angående påstanden at innvandrerne fyller jobber der det er mangel på arbeidskraft, kommer Norge på en sjetteplass når det gjelder andelen enige. Sverige, Danmark og Finland ligger her lavere enn Norge. Også på spørsmålet om innvandrere primært skaper nye jobber, i stedet for å ta jobber fra landets opprinnelige arbeidere, er andelen i Norge som mener at de fortrinnsvis skaper jobber, blant de høyeste. Bare i Sverige, Danmark og Luxemburg er troen på innvandrernes jobbskapende

Den europeiske samfunnsundersøkelsen

Første runde av Den europeiske samfunnsundersøkelsen (European Social Survey, ESS) ble gjennomført i 21 europeiske land og Israel i 2002/2003, etter initiativ fra European Science Foundation og med økonomisk støtte fra EU. I Norge ble undersøkelsen gjennomført av Statistisk sentralbyrå. ESS vektlegger standardisert utvalgsteknikk, nøyaktig oversettelse fra samme spørreskjema, og at feltarbeid og filkonstruksjon gjennomføres likt i alle deltakerland. Data er tilgjengelig fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste i Bergen (NSD 2003). Se for øvrig Ringdal og Kleven 2004.

Spørsmålene som refereres i dette kapitlet er nummer D20, D25, D28, D26, D30, D44, D22, D17, D9 og D37 i undersøkelsen. Der svarene er gitt på 11-punkts skala, har vi tredelt skalaen etter mønsteret 0-3, 4-6, 7-10, og kommentarene er basert på andelen som faller i en av ytterkategoriene 0-3 eller 7-10. I andre spørsmål er svarfordelingen basert på tredelingen «enig» (inkludert «svært enig»), «verken enig eller uenig», og «uenig» (inkludert «svært uenig»).

evne større enn i Norge. Innvandrernes kulturelle bidrag verdsettes imidlertid lavere i Norge enn i mange av de øvrige 20 europeiske landene. Norge kommer her på en niende plass etter Finland, Sverige, Be-Ne-Lux-landene, Sveits, Tyskland og Polen.

... men norsk frykt for misbruk av velferd og økt utrygghet

På den annen side er det nesten fire av ti som frykter at «Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene» (tabell 7.2). Troen på dette gikk riktignok ned med 4 prosentpoeng fra 2004 til 2005, og det var flere som avviste denne oppfatningen enn som trodde på den i 2005. Halvparten av befolkningen var uenige i

Tabell 7.1. Holdning til to påstander om innvandreres arbeidsinnsats og kulturelle bidrag. 2002-2005. Prosent

«Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	66	12	20	2	1 410
2003	100	66	9	24	1	1 385
2004	100	67	10	21	2	1 320
2005	100	70	10	17	2	1 289
«Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	63	12	22	2	1 409
2003	100	70	9	21	2	1 381
2004	100	66	10	22	1	1 318
2005	100	71	8	18	3	1 289

Kilde: Blom 2005.

påstanden. Sammenliknet med de andre landene framstår Norge som et av de moderat optimistiske landene med hensyn til innvandrernes innhogg i velferdsbudsjettet. Av 21 europeiske land kommer vi på sjuende plass når det gjelder troen på at innvandrere alt i alt bidrar mer til fellesskapet enn de får tilbake av velferdsmidler (NSD 2003).

Respondentene i den norske undersøkelsen ble også bedt om å ta stilling til utsagnet «Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet». I 2005 var det uendret fire av ti som sa seg helt eller nokså enig i dette, mens nærmere fem av ti var helt eller nokså uenige. I den grad dette utsagnet lar seg sammenlikne meningsfullt med en påstand om at innvandrere gjør kriminalitetsproblemet i

Tabell 7.2. Holdning til to påstander om innvandreres misbruk av velferd og bidrag til samfunnsmessig utrygghet. 2002-2005. Prosent

«Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	41	14	43	2	1 405
2003	100	40	10	48	2	1 384
2004	100	40	12	46	2	1 318
2005	100	36	10	50	4	1 289
«Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	45	13	41	1	1 410
2003	100	45	10	44	1	1 385
2004	100	41	10	48	1	1 317
2005	100	41	10	48	2	1 286

Kilde: Blom 2005.

samfunnet verre, er Norge et av landene i Europa som i størst grad frykter innvandrerkriminalitet. Bare to land, Hellas og Tsjekkia, tror i større grad enn Norge at innvandringen fører til økte problemer med kriminalitet. Å anbefale å stoppe innvandringen for å «reduere motsetninger» har likevel liten oppslutning i Norge sammenliknet med i andre land. Bare fire andre land gir mindre støtte til denne ideen enn Norge, deriblant Finland og Sverige (NSD 2003).

Et stort flertall støtter innvandreres like muligheter til arbeid

Ni av ti sa seg i 2005 helt eller nokså enige i at «Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn» (tabell 7.3). Oppslutningen om utsagnet har steget de tre siste årene og er i 2005 nesten på nivå med oppslutningen under høykonjunkturen på slutten av 1990-tallet (jfr. tabell 7.8). Den forbigående nedgangen etter årtusenskiftet kan ha sammenheng med en samtidig konjunkturedgang i Norge. Tilsvarende kan den økonomiske oppgangen på 1990-tallet ha hatt betydning for den økte tilslutningen til utsagnet i løpet av 1990-tallet fra en andel på 75 prosent i 1993 til 92 prosent i 1998. Komparativt er også Norge et av landene med størst tilslutning til utsagnet «*Innvandrere bør ha de samme rettighetene som alle andre*» (NSD 2003). Vi er her på andreplass etter Sverige.

Flertallet foretrekker at innvandrerne forsøker å likne nordmenn

Et spørsmål som ble innført i 2003, viser at vel halvparten av befolkningen er helt eller nokså enige i at «Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig» (tabell 7.4). En litt lavere andel, fire av ti, er uenige i dette utsagnet, mens 7 prosent svarer «både og» eller «vet ikke». Holdningen har vært stabil i de tre årene spørsmålet har blitt stilt.

En fullstendig utvisking av alle skiller mellom minoritet og majoritetsbefolkning, såkalt «assimilasjon», er ikke i takt med målsettingen for den offisielle integreringspolitikken. Begrepet integrering innebærer at minoritetene skal kunne beholde kulturelle og religiøse særegenheter som de selv ønsker, såfremt de holder seg innenfor norsk lov. Innen arbeids- og samfunnsliv er målsettingen med integreringen full likestilling og deltakelse fra alle samfunnsborgeres side.

Data viser for øvrig at de som mener innvandrere bør bli så like nordmenn som mulig, er mer kritiske til innvandrere i de øvrige holdningsspørsmålene.

Årlige svenske undersøkelser av allmennhetens syn på integrasjon, mangfold og diskriminering viser at forventningen om at innvandrere bør søke å likne majoritetsbefolkningen så mye som mulig, står

Tabell 7.3. Holdning til en påstand om innvandreres mulighet til arbeid. 2002-2005. Prosent

	«Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn»					Antall personer som svarte
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	
2002	100	85	4	10	1	1 410
2003	100	83	3	13	1	1 384
2004	100	87	3	10	0	1 319
2005	100	89	3	7	1	1 287

Kilde: Blom 2005.

Tabell 7.4. Holdning til en påstand om at innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig. 2003-2005. Prosent

	«Innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig»					Antall personer som svarte
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	
2003	100	54	7	39	1	1 381
2004	100	53	8	39	0	1 318
2005	100	54	7	38	1	1 286

Kilde: Blom 2005.

enda sterkere i Sverige enn i Norge (Integrationsverket 2006: 85). Dette bekreftes av Den europeiske samfunnsundersøkelsen som viser at Norge, sammen med Polen og Irland, er det av de 21 europeiske landene hvis befolkning legger minst vekt på om innvandreren «ønsker å leve som nordmenn (svensker/dansker osv.)» i forbindelse med vurderingen av om hun/han bør få bosette seg i landet (NSD 2003).

Få ønsker økt flyktninginnvandring

På et spørsmål om flyktningers adgang til å få opphold i Norge mente fire av ti i 2005 at det bør bli vanskeligere å få opphold, mens fem av ti mente at adgangen til opphold bør være «som i dag» (tabell 7.5). En av ti mente det bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i landet. På dette spørsmålet endret opinionen seg merkbart i mindre restriktiv retning både i 2004 og 2005. I 2005 var det en nedgang på 8 prosentpoeng i andelen som mente det burde bli

vanskeligere å få opphold. Det er grunn til å tro at nedgangen i tallet på asylsøkere, fra nærmere 18 000 i toppåret 2002 til om lag 5 400 i 2005 (UDI 2006:18), har ført til at færre synes det bør bli vanskeligere for asylsøkere å få opphold i Norge.

I et i litt lengre perspektiv viser imidlertid meningsmålingene at viljen til å gi flyktninger og asylsøkere opphold gikk ned fra 1999 til 2003. Medio 1999 mente 71 prosent at «Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag» (jamfør tabell 7.8). Fire år senere, høsten 2003, utgjorde til sammenlikning *summen* av de som mente det «bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge», og de som mente at «adgangen til å få opphold bør være som i dag», 42 prosent. Andelen som ønsket lettelse eller status quo i flyktningers adgang til Norge, hadde med andre ord sunket nesten hele 30 prosentpoeng i denne perioden. Selv om spørsmålene

Tabell 7.5. Holdning til en påstand om innvandreres adgang til opphold i Norge. 2002-2005. Prosent

	«Sammenliknet med i dag, bør det bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, bør det bli vanskeligere, eller bør adgangen til å få opphold være som i dag?»					Antall personer som svarte
	Alle	Lettere	Som i dag	Vanskeligere	Vet ikke	
2002	100	5	39	53	2	1 408
2003	100	5	37	56	3	1 381
2004	100	6	44	47	2	1 317
2005	100	9	49	39	4	1 287

Kilde: Blom 2005.

som ble stilt i årene 1993-1999 og 2002-2005, var noe ulikt utformet, viser nærmere undersøkelser at det gis gode grunner for å kople sammen svarene på de to spørsmålsseriene (Blom 2005:15). Både i 2004 og 2005 ble «det gamle» spørsmålet gjentatt for testformål i andre kvartal (jamfør tabell 7.8), slik at det ble mulig å sammenlikne responsen på det med responsen på det nye spørsmålet som ble innført i 2002 og stilt i tredje kvartal.

Forklaringen på nedgangen i viljen til å gi flyktninger og asylsøkere opphold i landet fra 1999 til 2003 kan være at tallet på asylsøkere steg fra 10 000 i 1999 til nesten 18 000 i 2002. Når tallet på asylsøkere går opp, synes folk å bli urolige for at det skal bli for mange nye innvandrere. Dessuten er det logisk at «behovet» for å liberalisere adgangen til opphold i landet oppfattes som mindre påtrengende dersom tallet på asylsøkere er høyt enn

dersom det er lavt. Asylsøkertallet blir erfaringsmessig behørig omtalt i media.

I tillegg ble myndighetenes kontrollrutiner på begynnelsen av 2000-tallet skjerpet, for eksempel i form av DNA-testing ved familiegjening, røntgenundersøkelser av mindreårige og innrapportering av persondata om asylsøkere til den felleseuropeiske fingeravtryksdatabasen EURODAC, hvilket førte til at påståtte forsøk på svindel ble avslørt. Reportasjer i media om dette kan ha bidratt til å svekke befolkningens tiltro til asylsøkernes ærlige hensikter (Blom 2004a).

I komparativt perspektiv er Norge likevel et av landene hvis befolkning i 2002/2003 i størst grad sa ja til å la «folk fra fattige land utenfor Europa» komme og bosette seg i landet. Sammenliknet med andre land lå Norge i så henseende på femte plass, etter Sverige, Sveits, Irland og Italia (NSD 2003).

Tabell 7.6. Holdning til tre påstander om relasjoner til innvandrere, 2002-2005. Prosent

«Ville du synes det var ubehagelig dersom ...					
... du eller noen i din nærmeste familie fikk en hjemmehjelp som var innvandrer?»					
	Alle	Ja	Nei	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	11	88	1	1 410
2003	100	10	89	1	1 385
2004	100	10	90	1	1 319
2005	100	6	93	1	1 288
«... du fikk en innvandrer som ny nabo?»					
	Alle	Enig	Både og	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	8	90	2	1 410
2003	100	9	89	2	1 384
2004	100	9	90	1	1 316
2005	100	6	92	1	1 288
«... du hadde en sønn eller datter som ville gifte seg med en innvandrer?»					
	Alle	Enig	Både og	Vet ikke	Antall personer som svarte
2002	100	40	53	7	1 409
2003	100	37	58	6	1 380
2004	100	35	60	5	1 317
2005	100	33	61	7	1 288

Kilde: Blom 2005.

Tabell 7.7. Kontakt med innvandrere: arenaer, antall, hyppighet og erfaring. 2002-2005. Prosent

«Har du selv kontakt med innvandrere som bor i Norge, på jobben, i nabolaget, blant venner, familie eller lignende?»											
		Alle		Ja		Nei		Antall personer som svarte			
2002		100		67		33		1 408			
2003		100		64		36		1 384			
2004		100		67		33		1 318			
2005		100		66		34		1 286			
«I hvilke sammenhenger har du kontakt med innvandrere som bor i Norge?»											
		Alle		På jobben		Blant venner/kjente		I nabolaget		I nær familie	
				Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
2002		100		41	59	27	73	22	78	9	91
2003		100		40	60	29	71	23	77	9	91
2004		100		39	61	29	71	24	76	9	91
2005		100		42	58	28	72	20	80	9	91
"Hvor mange innvandrere har du kontakt med?"											
		Alle		Antall personer					Vet ikke	Antall personer som svarte	
				0	1	2-4	5-10	Mer enn 10			
2003		100		36	6	26	19	14	0	1 382	
2003 ¹		100		.	9	41	29	22	0	890	
2004		100		33	6	27	19	15	0	1 317	
2004 ¹		100		.	9	40	29	22	0	886	
2005		100		34	6	24	20	15	0	1 286	
2005 ¹		100		.	10	37	30	23	0	844	
«Hvor ofte har du vanligvis kontakt med innvandrere?»											
		All	Aldri	Sjelden	Månedlig	Ukentlig	Daglig	Antall personer som svarte			
2003		100	36	3	9	23	29	1 382			
2003 ¹		100	.	5	14	36	45	890			
«Hvordan er din personlige erfaring med denne kontakten?»											
		Alle	Ingen positiv	Hovedsakelig positiv	Positiv/negativ	Hovedsakelig negativ	Antall personer som svarte				
2003		100	36		44	20	0	1 382			
2003 ¹		100	.		69	31	1	890			

¹ Bare personer med kontakt med innvandrere.

Kilde: Blom og Lie 2003, Blom 2005.

Ni av ti er positive til innvandrere som nabo ...

Ni av ti har ikke noe imot å få en innvandrere som *ny nabo*. Ni av ti har heller ikke noe imot å ha en innvandrere som *hjemmehjelp* hos seg selv eller andre i den nærmeste familie. I innledningen til disse spørsmålene er det lagt inn en forutset-

ning om at innvandreren behersker norsk. Å få en innvandrere som *svigersønn eller -datter* er derimot en av tre negative til (tabell 7.6). Motviljen mot innvandrere i familien har sunket litt hvert år siden spørsmålet ble stilt for første gang i 2002, da fire av ti var negative.

Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2002/2003 viser likevel at Norge er blant de land i Europa hvis befolkning er mest negative til tverrkulturelle ekteskap. Blant de 20 øvrige europeiske land er det bare befolkningen i Hellas, Tsjekkia og Belgia som har større betenkeligheter enn folk i Norge med å få en innvandrер med annen etnisk bakgrunn inngiftet i familien. Danmark følger kloss etter Norge (NSD 2003).

... og to tredjedeler har kontakt med innvandrere ...

To tredjedeler av den voksne befolkningen har for øvrig kontakt med innvandrere (tabell 7.7). Andelen har vært stabil over tid. Arbeidsplassen er den vanligste arenaen for slik kontakt. Fire av ti opplyser at de har kontakt med innvandrere på arbeidsplassen. Tre av ti har kontakt med innvandrere gjennom venner og kjente, og to av ti har kontakt i nabolaget. Bare en av ti har kontakt med innvandrere i nær familie.

I 2003 spurte vi også om hvor hyppig kontakten med innvandrere var og hvordan den opplevdes. Et knapt flertall av befolkningen oppgav at de hadde daglig eller ukentlig kontakt med innvandrere. Av de som hadde kontakt med innvandrere, opplevde dessuten sju av ti kontakten som hovedsakelig positiv. Tre av ti hadde hatt både positive og negative opplevelser, mens bare 1 prosent oppfattet kontakten som hovedsakelig negativ.

Mer innvandrervennlige holdninger i løpet av 1990-tallet

Den første runden med spørsmål i årene 1993 til 2000 viste at holdningen til innvandrere og innvandring utviklet seg i retning av større velvilje (tabell 7.8). Den største og mest entydige endringen fant sted mellom 1995 og 1996, da opinionen

gjorde et markert utslag i «innvandrervennlig» retning på alle fire indikatorene.

Størst var endringen i holdningen til å gi flyktninger og asylsøkere opphold. Viljen til å gi opphold til flyktninger og asylsøkere i «*minst samme omfang som i dag*» økte med hele 14 prosentpoeng fra 1995 til 1996. I årene 1996 til 1999 var rundt regnet sju av ti enige i dette, mot fem av ti i 1993. Som tidligere nevnt ble det opprinnelige spørsmålet om å motta flyktninger gjentatt i 2004 og 2005. Andelen som var enige i utsagnet, østeg fire av ti i 2004, mens andelen enige var steget til i underkant av seks av ti i 2005. Som foran nevnt illustrerer dette den delvis forbigående nedgangen i viljen til å gi opphold til flyktninger etter årtusenskiftet.

Synet på innvandreres omgang med sosialhjelp endret seg også merkbart fra 1995 til 1996. Andelen som antok at innvandrere «*har for lett tilgang til sosialhjelp sammenliknet med nordmenn*», sank med vel 10 prosentpoeng i løpet av 1995 og lå siden i overkant av 50 prosent til år 2000. I 1993 var andelen to av tre.

I løpet av årene 1993-2000 kan det spores en viss økning i andelen som sa seg enig i påstanden «*Innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn*». Befolkningen var hele tiden todelt i oppfatningen av dette fenomenet med en viss overvekt til de som mente innvandrere var mer kriminelle enn andre. Mange hadde også vansker med å vite hva de skulle mene, hvilket framgår av den høye andelen «vet ikke» eller «både og» (15-25 prosent). Utover på 1990-tallet publiserte SSB statistikker som viste at innvandrere var noe overrepresentert i kriminalstatistikken i forhold til den øvrige befolkningen (Hustad 1999, Gundersen med flere

Tabell 7.8. Holdning til fire påstander om innvandrere og innvandringspolitikk, 1993-2000 (2005). Prosent

«Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
1993	100	49	11	40	1	1 824
1994	100	56	9	33	1	1 843
1995	100	56	7	36	1	1 398
1996	100	70	5	24	1	1 388
1997	100	67	7	25	1	1 373
1998	100	69	7	23	1	1 223
1999	100	71	8	20	1	1 409
2000	100	64	6	29	1	1 382
2001-2003 ¹						
2004 ²	100	44	14	41	1	1 226
2005 ²	100	57	8	33	1	1 228
«Innvandrere har for lett tilgang til sosialhjelp sammenliknet med nordmenn»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
1993	100	67	8	18	7	1 824
1994	100	64	8	22	6	1 843
1995	100	65	6	21	7	1 399
1996	100	54	7	33	6	1 388
1997	100	53	10	31	5	1 372
1998	100	53	9	32	6	1 225
1999	100	51	10	32	8	1 412
2000	100	53	10	33	4	1 383
«Innvandrere bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
1993	100	75	8	15	2	1 823
1994	100	78	6	15	1	1 842
1995	100	80	4	15	0	1 398
1996	100	86	3	11	0	1 388
1997	100	86	5	8	0	1 375
1998	100	92	3	5	0	1 225
1999	100	90	3	6	1	1 414
2000	100	91	3	5	0	1 385
«Innvandrere er mer kriminelle enn nordmenn»						
	Alle	Enig	Både og	Uenig	Vet ikke	Antall personer som svarte
1993	100	41	19	33	7	1 823
1994	100	40	14	38	8	1 843
1995	100	48	11	36	6	1 397
1996	100	44	10	42	4	1 388
1997	100	44	13	39	4	1 374
1998	100	43	13	39	4	1 225
1999	100	48	13	34	5	1 412
2000	100	50	12	35	3	1 385

¹ Spørsmålet ble ikke stilt disse årene.² Spørsmålet ble gjentatt for testformål i 2004 og 2005. I 2004 ble svarkategorien «både og» feilaktig eksponert for respondenten, hvilket førte til at andelen svar i denne kategorien økte på bekostning av svar i de andre kategoriene.

Kilde: Blom 1999, 2004a, 2005 og Statistisk sentralbyrå 2000.

2000). Etter hvert ble det reist tvil om ikke vårt intervju spørsmål snarere fanget opp en kunnskapsdimensjon (kunnskap om kriminalstatistikken) enn en holdningsdimensjon. I de to siste årene spørsmålet ble stilt, 1999 og 2000, var om lag halvparten av befolkningen enig i påstanden, mens om lag 35 prosent var uenige.

Samfunnsforhold påvirker holdningen til innvandrere

Vi har allerede nevnt noen faktorer som synes å påvirke holdningen til flyktninger og innvandrere over tid. *Økonomiske oppgangskonjunkturer* virker trolig i retning av å liberalisere holdningene. Med vekst i økonomien blir det lettere å skaffe arbeid og bolig til nykommere, og behovet for arbeidskraft i samfunnet øker. Også andre europeiske undersøkelser viser liknende resultater (Semyonov og Rajman 2006). *Store asylsøkertall* virker ventelig inn på holdningene i motsatt retning. Jo flere asylsøkere, desto sterkere vil forventningen til myndighetene om å regulere og begrense tilstrømmningen være. Flertallet i befolkningen synes å nære en grunnleggende frykt for stor og ukontrollert innvandring.

Myndighetenes flyktningpolitikk har også en virkning på opinionen. Samtidig som innvandringen ikke skal bli for overveldende, skal behandlingen av flyktninger og asylsøkere heller ikke fortone seg urimelig streng og inhuman. I motsatt fall gir det grobunn for krav om en mer liberal praktisering av utlendingsloven. Noe slikt skjedde trolig på midten av 1990-tallet, da media jevnlig rapporterte om «hjeteløs» asylpolitikk, uskyldige barn i kirkeasyl, uforståelige utvisningsvedtak og brutale tilbakesendelser. Dette kan ha bidratt til holdningsendringen i «innvandervennlig» retning fra 1995 til 1996 (Blom 1996a).

Omvendt vil all *kriminalitet* begått av innvandrere bidra til å undergrave «innvandervennlige» holdninger (Blom 1999). Det gjelder spesielt dramatiske hendinger som gjengslagsmål, knivstikking, «æresdrap», narkotikaforbrytelser og menneskesmugling. Ugjerninger av denne typen utført av enkeltpersoner med innvandrerbakgrunn, «fargelegger» meget lett oppfatningen av hele gruppen. Foreløpig er det lite som tyder på at terrorhandlinger begått av fundamentalistiske grupper utenfor landets grenser, virker direkte inn på den norske befolkningens holdninger til landets innvandrere.

Vi har også det inntrykk at holdningen til asylpolitikken påvirkes av befolkningens kjennskap til og sympati med gruppene som er på flukt. I 1994 var viljen til å motta flyktninger fra Bosnia betydelig, og det samme var tilfelle i 1999 med flyktninger fra Kosovo. Begge hendelsene, som kunne sies å foregå i vårt nærområde, ble dekket i media på en måte som ikke etterlot tvil om at flyktningene fra disse områdene var *reelle krigsflyktninger*. Både i 1994 og 1999 registrerte vi også en statistisk signifikant økning fra året før i andelen som sa seg enig i at «Norge bør gi opphold til flyktninger og asylsøkere i minst samme omfang som i dag» (Blom 1994, 1999). Samme velvilje ble ikke utløst av busslastene med bulgarske «flyktninger» som kom til landet sommeren 2001. I stedet for å møte forståelse i opinionen bidro de til etableringen av begreper som «asylturister» og «antatt grunnløse asylsøkere».

Holdningene varierer etter utdanningsnivå, alder og bosted

Holdningen til innvandrere og innvandring er forskjellig i forskjellige segmenter av befolkningen. Faktorer som har vist

seg å ha betydning for holdningene er alder, utdanning, bosted, kontakt med innvandrere og politisk ståsted.

Utdanningsnivået er den av enkeltfaktorene som har mest å si. I 2005 mente for eksempel 20 prosent av befolkningen med lang universitets- eller høyskoleutdanning at det burde bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge (omfatter personer med mer enn fire års utdanning på universitets- og høyskolenivå, samt forskerutdanning). Til sammenlikning var det bare 5 prosent av befolkningen med grunnskole som høyeste utdanning som mente det samme. Likeledes mente fem av ti grunnskoleutdannede at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, mot to av ti universitets- eller høyskoleutdannede.

Alder har også en klar sammenheng med holdningen til innvandrere og innvandring. Særlig de eldste (67-79 år) er mindre velvillig innstilt enn personer i yngre aldersgrupper. Forskjellen mellom de øvrige aldersgruppene i 2005 var noe mindre enn tidligere. Mens for eksempel tre av fire i yrkesaktiv alder (16-67 år) var enige i at innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge, var under halvparten av de eldste av samme mening.

I spørsmålet om innvandrere bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn, var imidlertid også de yngste – sammen med de eldste – minst positivt innstilt. En liknende tendens gjorde seg gjeldende i spørsmålet om innvandreres innsats i norsk arbeidsliv. Forklaringen kan være at ungdom som skal inn på arbeidsmarkedet frykter konkurranse fra innvandrere om jobbene. I spørsmålet om tverrkulturelle ekteskap var derimot de yngste de mest positive. Bare 20 prosent

av de yngste (16-24 år) sa at de ville synes det var ubehagelig dersom deres barn skulle ønske å gifte seg med en innvanderer, mot halvparten av de eldste. I spørsmål om samliv inntok de unge dermed holdninger som gir vide rammer for deres eget partnervalg.

Deler av alderseffekten henger sammen med utdanningsforskjeller mellom aldersgruppene og forskjeller i graden av kontakt med innvandrere. Personer i de midterste aldersgruppene (25-44 år og 45-66 år) har høyest utdanningsnivå, og sammen med de yngste har de også mest kontakt med innvandrere.

Bosatte i tettbygde strøk med over 100 000 innbyggere, det vil si de største byene med omland, har gjennomgående noe mer liberale holdninger til innvandrere og innvandring enn personer i mindre urbane *bostedsstrøk*. Mens holdningen til hvorvidt innvandrere bør bli mest mulig lik nordmenn var omtrent 50/50 i de mest befolkningstette områdene, var det dobbelt så mange (60/30) i 2005 som forfektet dette standpunktet i spredtbygde strøk og i tettbygde strøk med under 2000 bosatte. For noen holdningsindikatorer svekkes eller elimineres effekten av bostedsstrøk når forskjeller i utdanningsnivå eller kontakt med innvandrere trekkes inn.

Velviljen til innvandrere og innvandring etter *landsdel* er gjennomgående størst i Akershus og Oslo. For eksempel mente nærmere åtte av ti i Akershus/Oslo at innvandrere gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, mot sju av ti på landsbasis. Slike funn er gjort flere år på rad, men forskjellene mellom landsdelene syntes å være noe mindre i 2005 enn tidligere. Som for bostedsstrøk er effekten heller

ikke alltid robust ved kontroll for utdanning og kontakt med innvandrere.

Personer med kontakt til innvandrere har gjennomgående mer «innvandervennlige» holdninger enn personer uten slik kontakt. Jo flere arenaer kontakten utspilles på, desto større er velviljen. For eksempel halveres andelen som tror at innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene, når en går fra personer helt uten innvandrerkontakt til personer med kontakt på tre eller flere arenaer. Uten kontakt med innvandrere var det likeledes 46 prosent som ville føle ubehag ved at deres sønn eller datter giftet seg med en innvandrer, mens tilsvarende holdning gjorde seg gjeldende blant bare 13 prosent av de som hadde kontakt med innvandrere på tre eller flere arenaer i 2005.

Politiske holdninger har også betydning. Velviljen til innvandrere og innvandring har generelt vist seg å være størst blant tilhengere av Rød Valgallianse og Sosialistisk Venstreparti og minst blant tilhengere av Fremskrittspartiet. I enkelte spørsmål har Venstres og/eller Kristelig Folkepartis tilhengere uttrykt marginalt større velvilje til innvandrere enn velgere på venstre fløy. Politisk holdning var ikke med blant bakgrunnsvariablene i undersøkelsen i 2005.

Kjønn er stort sett av underordnet betydning for holdningene til innvandrere og innvandring, men i enkelte spørsmål er kvinner mer velvillig innstilt enn menn. For eksempel var det prosentvis færre kvinner enn menn i 2005 som mente at det ville være ubehagelig å få en hjemmehjelp med innvandrerbakgrunn, og at innvandrere i Norge bør forsøke å bli så like nordmenn som mulig. På den annen side tenderer kvinner til å være noe mer

skeptiske enn menn til at deres egen sønn eller datter ønsker å gifte seg med en innvandrer.